

Obraz Romů v denním tisku v roce 2005

KLÁRA DOBIAŠOVÁ

Úvod

Podle odhadů demografů žije v Česku kolem 200 tisíc lidí romského původu. Otázka vztahu české neromské majority k nim je v současnosti hojně diskutována. Zatímco nejrůznější agenturní výzkumy každoročně upozorňují na značně odmítavé postoje českého obyvatelstva vůči Romům¹, nemálo laiků i odborníků se domnívá, že je přehnané mluvit o Čechích jako o národu xenofobním, či dokonce rasistickém. Proto jsem se rozhodla prozkoumat vztah české neromské majority k české romské minoritě, nikoli však na základě osobních výpovědí respondentů, ale skrze mediální obraz, jaký o Romech vytvořila šestice celostátních deníků v loňském roce. Mediální stereotypy, které se snažím popsat, jsou zdrojem informací o vztahu majority k Romům, protože s nimi korespondují. Analýza mediálního obrazu Romů je schopna odhalit, co je typické pro vnímání Romů a postoj majority k nim.

Množství článků o romské menšině

V období od 1. ledna 2005 do 31. prosince 2005 jsem zaznamenala 585 statí týkajících se romského etnika (v nichž se objevila slova „Rom“ a „Cikán“ a další tvary odvozené od kořenů těchto slov jako „romský“ apod.). Výběr zahrnoval deníky MF Dnes, Lidové noviny, Právo, Blesk, Hospodářské noviny a Haló noviny. Všechny sledované deníky dohromady denně otiskly průměrně 1,5 článku, tedy přibližně 11 článků za týden. Články samozřejmě nebyly publikovány pravidelně. Navíc některé se Romů týkaly pouze okrajově.

Shodné množství článků o romském etniku otiskly Lidové noviny (136) a Právo (135). Srovnatelné množství článků přinesla svým čtenářům MF Dnes (126) a Haló noviny (110). Haló noviny se častokrát věnovaly specifickým regionálním problémům s romskou menšinou, v jejichž řešení hráli hlavní úlohu místní straníční funkcionáři. Blesk se romské problematice věnoval zejména skrze články o kriminální činnosti (spolu s černou kronikou tvoří články o páchání trestné činnosti Romy polovinu všech otištěných článků). Sporadic-

1) Šetření agentury Focus z října 2000 potvrzuje negativní vnímání příslušníků romské menšiny majoritou. Do příbuzenstva by Romy přijalo pouhých 3 % respondentů, zatímco vyhostilo by je celých 11%. Podobně tak šetření Centra pro výzkum veřejného mínění v roce 2005 zjistilo, že Romy by nechtělo za sousedy 75% dotázaných a na otázku „Jaký je Váš vztah k Romům?“ agentury STEM v roce 2005 odpovědělo 1 % respondentů, že velmi dobrý, 4 %, že dobrý, zatímco 20% respondentů označilo svůj vztah k Romům jako jednoznačně odmítavý a 33% jako mírně odmítavý.

ky se věnovaly romské menšině *Hospodářské noviny* (23). Kvalita jejich článků ale převyšuje kvantitu ostatních deníků.

Titul (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost
Lidové noviny	136	23
Právo	135	23
MF Dnes	126	22
Haló noviny	110	19
Blesk	55	9
Hospodářské noviny	23	4
Celkem	585	100

Tab. 1:

Počet článků týkajících se Romů otištěných v jednotlivých denících v roce 2005

Žádný ze sledovaných deníků nemá rubriku, která by se sledovanému tématu věnovala systematicky. Sdělení o romské problematice jsou rozptýlena v celém rozsahu deníku. Z hlediska žánrů je převážná většina článků o romském etniku zprávami.

Obsahová stránka článků o romské menšině

Na základě kontextu, do něhož byla sdělení o romském etniku zarámována, jsem články rozdělila do 30 kategorií. Největší pozornost věnovaly deníky těmto tématům: Lety u Písku (75 článků), rasismus (48 článků), kriminalita (45 článků), hudba (43 článků), Romové na Slovensku (34 článků), diskriminace (33 článků) a bydlení (31 článků)². Podrobně jsem se věnovala především těm sdělením, která ukazují zkeslení při informování o Romech.

Charakteristické rysy článků o Romech

Co se týče mediálního obrazu romského etnika, deníky píší o Romech jako o homogenní skupině obyvatel se společnými rysy. Rom v novinách je v první řadě příslušníkem etnika, ostatní role jsou v pozadí. Nemá mnoho šancí vystoupit jako individualita se specifickými potřebami a životním stylem. Píše-li se o jednom Romovi, píše se vlastně o celém etniku. Ne každý Rom krade nebo obývá sociální byty. Nedostávají příležitost říct o tom ostatním. Noviny ani

2) Další témata a jejich četnost: film (21), soužití majority a Romů (20), festivaly a přehlídky (19), politika (18), literatura (15), reflexe (15), výroky majority o Romech (15), práce (14), sterilizace (14), soutěže (13), výstavy (12), holokaust Romů (10), pomoc a podpora (9), romské organizace (9), vzdělávání (8), černá kronika (7), konec Romů v Česku (7), zdraví (7), romské osobnosti (6), gheta (5), Romové proti Romům (5), drogy (3), divadlo (2), Hodonín u Kunštátu (2), jiné (20).

nerozlišují, že na území České republiky žijí minimálně čtyři větve Romů: slovenští, maďarští, olašští a několik německých Sintů.

Články informují o Romech z pohledu neromské většiny. Zatímco se hojně dovidáme, jaké problémy má majorita s Romy, naprosto chybí pohled romské minority, jaké problémy má ona v české společnosti. Jen výjimečně jsou čtenáři informováni o všedních problémech charakterizujících každodennost romské menšiny. Hodnocení Romů a událostí z jejich života provádí ojedinele někdo jiný než příslušník české bílé majoritní populace. Řadoví Romové a jejich zástupci vyjadřují v člancích svá stanoviska zřídka. Pokud jsou Romové citováni, tak pouze v záležitostech týkajících se jejich etnika. Nevyjadřují se k problémům celé společnosti. Pro porozumění jednání toho druhého přitom potřebujeme znát také jeho výpověď. V naprosté většině jsou v rámci nějaké události oslovenými informátory mluvčí policie, starostové obcí, zástupci ministerstev nebo ředitelé škol a učitelé. Romské organizace dostávají prostor jen někdy, samostatní jedinci, kterých se problém týká, téměř nikdy.

Novináři obvykle na tuto výtku reagují vysvětlením, že deníky jsou založeny především na krátkých zprávách, ve kterých není možné dát prostor všem stranám, jichž se článek dotýká. Pokud ovšem porovnáme články z hlediska toho, kdo v nich mluví, popř. čí výpověď je v článku reprodukována, je nepochopitelné mezi tím, kolik prostoru dostávají Romové (nebo organizace, které je reprezentují) a kolik zástupci majority, opravdu nápadný. Prostoru v novinách je málo, ale tím, kdo ho získá, zpravidla není Rom.

Nepochopitelné je to například u tématu sterilizace romských žen. K tomuto problému se v novinách vyjádřil kdekdo (ombudsman, ministerstvo zdravotnictví, pracovníci neziskových organizací, právní zástupkyně postižených, žalovaná nemocnice i soudkyně) mimo samotné postižené, ačkoli jsou hlavními aktérkami. Nemají snad postižené ženy k případu co říci? Bylo těžké je vyhledat? Jedna z postižených žen H. Ferenčíková je například na dvou fotografiích poté, co u soudu vyhrála. Slovo ale nedostává. Zcela zásadní chyba, když je celá kauza spojována s romskými ženami. Zamysleme se nad tím, jak to může působit na romskou menšinu nebo na samotné postižené. Těto skutečnosti připisují velkou výpovědní hodnotu o vztahu majority k Romům. Jde o podceňování, nezáměr, ignoraci, nepochopení?

Pomineme-li uměleckou sféru, jsou Romové v novinách nejčastěji zmiňováni v souvislosti s problémy (kriminálnost, chudoba, nezaměstnanost, sociální byty), což vytváří asociaci Rom – společenský problém a přispívá ke stvrzování obrazu Romů jako zdroje nepořádku ve společnosti. Skutečnost, že některá média si z informací o Romech vybírají jen určitá témata a jiná ignorují, způsobuje, že život romské menšiny není zobrazován komplexně. I když nemusí jít o záměr, výběrem témat, v souvislosti s nimiž jsou Romové zmiňováni, je zdůrazňováno, že jaksí nejde o běžné občany státu, ale skupinu specifickou, problémovou.

Například co se týče tématu bydlení, pozornost novinářů si získaly pouze problematické romské čtvrti a neplatiči nájemného. To pro Romy nevyznívá

příznivě. Není se proč divit, že 70% českých občanů odmítá mít za souseda Roma. Noviny výběrem událostí v rámci tohoto tématu totiž vytvářejí představu, že soused Rom znamená vždy problémy. Přitom nikde v článcích není hlouběji popsáno, jak Romové žijí a jaké konkrétní problémy s nimi jsou.

Zvýšila se ochota novinářů pojmenovávat a odsuzovat rasové násilí vůči Romům. Před deseti lety novináři psali o rasových útocích skinheadů na Romy jako o potyčkách či půtkách mezi dvěma od přírody znesvářenými stranami a o příslušnicích hnutí skinheads jako o partě mladíků, kteří převzali spravedlnost do vlastních rukou. Podsovali tak čtenářům názor, že útoky jsou vlastně celkem přirozená věc a bagatelizovali odpovědnost konkrétních pachatelů. Na začátku 90. let také převládala představa, že obětí rasově motivovaného trestného činu může být jen tzv. „slušný Rom“, který je víceméně asimilován, nemá potíže se zákonem, posílá své děti do školy a nijak neobtěžuje okolí; dnes už našťestí bývají pachatel a jeho oběť v novinách jasně označeni a rozlišení.

Kromě rasově motivovaných trestných činů si novináři začali všimnout také diskriminace romské menšiny, a tím vnesli toto téma do povědomí české společnosti. Ta se mohla dozvědět, že skutečně existují případy diskriminace Romů při vstupu do některých podniků, v zaměstnání a ve vzdělávání, a to na případech konkrétních jedinců, kteří se rozhodli bránit se proti takovému jednání soudní cestou.

Jan Macků: Zkratky

Vagon: Sotva se jeden zapojí, už s ním šibujou!

Pařez: Já si na Vás posvítím!

Pila: Nevíte o něčem, do čeho se smí řezat?

Plán: Plňte mě údivem!

*Citováno z časopisu Plamen
roč. 1964, č. 5, s. 109*